

Roman Marcinek

historyk
Narodowy Instytut Dziedzictwa

historian
National Heritage Board of Poland

Barbarzyńcy w ogrodzie pamięci. Cmentarz rodziny von Lüttwitzów w Sobótce-Górcie

Barbarians in the Garden of Memory. The von Lüttwitz family cemetery in Sobótka-Górka

Abstrakt

Cmentarze ewangeliczne należą do najbardziej zagrożonych grup zabytków rejestrowych. Tylko niewielką ich część objęto na Ziemiach Odzyskanych ochroną prawną. Przez dziesięciolecia przemykano oczy na dewastację, rabunek i niszczenie „poniemieckich” nagrobków czy elementów wyposażenia, na równanie nekropolii z ziemią i łamanie prawa dotyczącego pochówków. Stanu tego nie możemy, niestety, uznać za fazę zamkniętą. Analiza cmentarza rodziny von Lüttwitzów w Sobótce-Górcie jest próbą pokazania, że można utrzymać pamięć tam, gdzie cmentarz w dawnej postaci nie istnieje; próbą historycznego „odtworzenia” pochowanych, wyrwania ich z anonimowości, z której wyrastają obojętność i zła wola. Pod skorupą asfaltu leżą kości współzałożyciela uniwersytetów w Berlinie i we Wrocławiu, kilku pruskich generałów, reformatora szkolnictwa w Bawarii czy skromnego oberleutnanta, który w 1916 r. poległ nad jeziorem Narocz, kiedy pułki śląskie powstrzymały rosyjską ofensywę na Wilno. Przywrócenie pamięci, której ochrona jest nieodłącznym elementem ochrony zabytków, to krok w stronę rozwiązania problemu – przywrócenia rodowej nekropolii należnego miejsca w zespole pałacowo-parkowym bądź jej likwidacji, ale z szacunkiem dla ludzkich szczątków i obowiązującego prawa.

Słowa kluczowe: cmentarze, dewastacja, krajobraz kulturowy, tożsamość miejsca, Dolny Śląsk

Abstract

Evangelical cemeteries belong to the most endangered groups of registered monuments. Only a small part of them was covered by legal protection in the Recovered Territories. For decades, people turned a blind eye to the devastation, robbery and destruction of “post-German” tombstones and pieces of equipment, to the destruction of the necropolis and to the violation of burial laws. Unfortunately, we cannot say this is a finished phase. The analysis of the von Lüttwitz family cemetery in Sobótka-Górka is an attempt to show that one can maintain the memory of a place even if the cemetery does not exist in its previous form; an attempt at a historical “reconstruction” of the buried, bringing them out of anonymity, which gives rise to indifference and bad will. Under the layer of asphalt lie the bones of the co-founder of the universities in Berlin and Wrocław, several Prussian generals, a school reformer in Bavaria or a modest oberleutnant who died on Lake Narach in 1916 when the Silesian regiments stopped the Russian offensive on Vilnius. Restoring the memory, the protection of which is an inseparable element of monument protection, is a step towards solving the problem – restoring the family necropolis to its proper place in the palace and park complex or its liquidation, but with respect for human remains and the applicable law.

Keywords: cemeteries, devastation, cultural landscape, identity of the place, Lower Silesia

Dr Roman Marcinek – historyk, główny specjalista w Narodowym Instytucie Dziedzictwa OT w Krakowie, autor licznych publikacji dotyczących dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz wartości niematerialnych; współautor Planu Ochrony Parku Kulturowego Nowa Huta.

Roman Marcinek, PhD – historian, chief specialist at the National Heritage Board of Poland, Local Branch in Cracow; author of numerous publications on heritage, cultural landscape and intangible values; co-author of the Nowa Huta Culture Park Preservation Plan.